

LES FINANCES ÈTIQUES: UNA PARADOXA QUE NO HO ÉS

ARCADI OLIVERES

L'ACTUAL ACTIVITAT FINANCERA ÉS GENERADORA DE DESIGUALTATS

Si entenem per economia aquella ciència encarregada de transformar els béns que ens ofereix la naturalesa per tal de satisfer les necessitats humanes, resulta evident que l'actual economia mundial no compleix ni de lluny les seves obligacions. Les dades que ens va oferir el mes de juny passat l'Organització Mundial de l'Agricultura i l'Alimentació (FAO) en la seva conferència cimera, quan ens parlava d'uns cent mil morts diaris de gana, o les que ens ha facilitat el Programa de les Nacions Unides pel Desenvolupament (PNUD) en el seu recent *Informe sobre el Desenvolupament Humà*, quan ens explica que els "països de desenvolupament alt" tenen una renda per càpita vuitanta-sis vegades més gran que els "països menys desenvolupats", confirmen plenament aquesta perspectiva. Perspectiva que cal complementar amb les diferències que, també a l'interior dels països, van en augment entre els nivells més alts i més baixos d'ingressos.

Els factors conduents a una tal situació són evidentment de diversa índole, però els que tenen a veure amb l'activitat financera no són pas els menors. En efecte, el deute extern, l'especulació borsària, els paradisos fiscals, les inversions industrials inapropiades, el negoci bancari i la desviació de les caixes d'estalvi dels seus objectius fundacionals representen un grup d'elements generadors alhora d'opulència i de misèria que resulten èticament inacceptables.

El **deute extern** troba en part el seu origen en el comerç injust, en el lucre de les empreses transnacionals que treballen en el Tercer Món i en la dependència tecnològica dels països en vies de desenvolupament, però d'altra banda també cal entendre'l com a resultat de crèdits fàcils mal utilitzats i sobretot d'una càrrega d'interessos desproporcionats aplicats per la banca comercial dels països del Nord. L'impacte negatiu del deute és evident: l'any 2000, els països del Sud es van veure obligats a transferir 380.000 milions de dòlars cap als del Nord per tal de pagar interessos i amortitzacions mentre que, a canvi, van rebre tan sols un import de 53.000 milions de dòlars en concepte d'ajut al desenvolupament. Si a tot això hi afegim el trauma social que representen els "Plans d'Ajustament Estructural" (PAE) que han d'aplicar els països que volen millorar les seves condicions creditícies, el trist balanç del deute extern se'ns fa encara més evident.

D'altra banda, l'**especulació borsària** ha esdevingut probablement l'element més significatiu de les finances actuals. S'ha dit, i amb raó, que el món s'ha convertit en un gran casino en el qual podem participar de casa estant i amb agents que ens representin a les principals borses. Hi ha hagut moments en què els grans actors de les borses, individuals com Georges Soros o col·lectius com els fons de pensions, han aconseguit inflar o enfonsar valors d'accions i de monedes enriquint i empobrint persones i societats i fent trontollar economies estatals senceres. A hores d'ara, es

calcula que l'especulació financera representa ja més dels 400.000.000.000.000 (bilions) de dòlars anuals, un import cinquanta vegades més gran que el del comerç mundial.

Els **paradisos fiscals**, pel seu costat, constitueixen el gran refugi del diner brut tant pel seu origen —tràfic de drogues, d'armes, de diamants, d'espècies protegides, evasió de capitals etc.—, com pel que representen de frau d'impostos per part de les més importants fortunes individuals i societàries. Fa uns quants mesos el diari *El País* implicava els grans bancs espanyols en aquest tipus d'operacions i evidentment no són pas els únics.

Cal dir també que les **inversions industrials inapropiades** ho poden ser per raó del sector d'activitat —armes, tabac, joc, energia nuclear, etc.— i també per raó del comportament de l'empresa —explotació infantil, discriminació de la dona, precarietat laboral, dany mediambiental, beneficis abusius especialment en els països del Sud, etc. Tant els bancs com els fons d'inversió i de pensions acostumen a obviar aquests elements en el moment de participar en una inversió de la qual tan sols sembla interessar la rendibilitat monetària.

El **negoci bancari** sol tenir també, a part dels ja esmentats, bastants altres components qüestionables: els seus guanys elevats que traspassen la lògica compensació del risc que rarament assumeixen, l'aplicació d'interessos gairebé usurers, les draconianes condicions en l'execució de crèdits i d'hipoteques, el cobrament de dubtoses comissions, la vinculació amb hòldings empresarials, les insòlites remuneracions dels seus consellers, les pressions polítiques etc.

La **desviació de les caixes d'estalvi dels seus objectius fundacionals** és el darrer dels elements a considerar. Es tracta d'un fenomen especialment lamentable quan Catalunya va ser pionera en la creació d'institucions financeres dedicades als més febles. La posterior equiparació de la seva operativa amb la dels bancs, les participacions accionàries, les inversions lucratives i la redirec-

ció d'una bona part de la tradicional acció social cap als sectors cultural i artístic —altrament ben lloables— ha transformat l'anterior perspectiva de proximitat familiar de les caixes per una de publicitària i de prestigi. Afortunadament, algunes entitats han transformat recentment l'estructura de la seva obra social per apropar-la, amb la convenient actualització, als seus orígens.

ENS CALEN, DONCS, NOUS INSTRUMENTS FINANCERS

Sembla evident que, tant des del punt de vista del repartiment de la renda com des de l'òptica de la intermediació adequada entre l'estalvi i la inversió, ens calen uns nous instruments financers que facin prevaler els principis ètics per damunt dels estrictament lucratius. Afortunadament aquests instruments existeixen, malgrat que a casa nostra alguns tenen encara un nivell de desenvolupament molt embrionari. Si exceptuem les cooperatives de crèdit, i altres iniciatives de caire particular, quan parlem de finances ètiques ens solem referir a tres tipus de propostes: els fons solidaris, els fons ètics i la banca ètica.

Els **fons solidaris**, malgrat el seu nom confusoriari, no tenen pas components ètics sinó que la seva particularitat es troba en el fet que el fons destina una part de la seva comissió de gestió al finançament d'alguna o algunes organitzacions no governamentals (ONG), fet positiu, però que no predetermina l'ètica de la inversió.

Quelcom més ens ofereixen els **fons ètics** en la mesura que les seves inversions es regeixen, no tan sols per l'habitual rendibilitat, sinó també per la garantia social i mediambiental dels valors que s'adquireixen —i que si cal es venen—, seguint uns criteris el compliment dels quals és analitzat per una comissió "ad hoc". Aquests criteris poden tenir un caràcter negatiu o un de positiu. Els de caràcter negatiu són aquells que limiten la participació en determinats sectors d'activitat

—armament i instruments de repressió, drogues, alcohol, energia nuclear, joc, tabac, màfies, pornografia i explotació sexual, agricultura, ramaderia i pesca intensives, biotecnologies, etc.— i que exclouen certs comportaments empresarials —explotació laboral, discriminació de la dona, guanys abusius en el Tercer Món, ús generalitzat del treball temporal, grans diferències salarials entre els empleats, publicitat enganyosa, recolzament a dictadures, finançament de partits polítics i exercici de la corrupció, evasió fiscal, pràctiques monopolístiques i/o oligopolístiques, conflictivitat laboral, manca de transparència en la informació de l'activitat, especulació financera, dany a la salut pública, discriminació laboral, no respecte dels drets dels pobles indígenes, contaminació i abús mediambiental, etc., etc. Existeixen també criteris de caire positiu, entre els quals podem destacar la formació i reciclatge dels treballadors, la inserció laboral de col·lectius amb dificultat, l'autogestió i cogestió empresarial, la relació dinàmica amb l'entorn social i local, accions específiques de protecció mediambiental, actuacions solidàries, l'estabilitat contractual dels treballadors, etc.

La **banca ètica** representa un pas endavant en les propostes que estem considerant, atès que no es tracta tant d'un producte financer ètic proposat per una entitat convencional, sinó que l'entitat tota sencera tingui aquesta consideració. Algunes característiques defineixen aquesta situació. En primer lloc, la propietat de la banca se sol trobar en mans de sindicats, cooperatives, organitzacions no governamentals, congregacions religioses i particulars predisposats. En segon lloc, els que hi dipositen el seus diners són persones físiques i jurídiques que entenen la finalitat social de l'estalvi per damunt de la finalitat lucrativa i, en conseqüència, no hi cerquen una alta rendibilitat sinó una bona aplicació dels seus fons. En general es tracta de dipòsits a termini —per tal de facilitar-ne una inversió estable— i amb una remuneració que no sol superar en gaire l'augment del cost de la vida. En tercer lloc, els

destinatari dels préstecs solen ser dobles. D'una banda, les administracions públiques, de les quals se sol adquirir deute que garanteix estabilitat i una mínima rendibilitat, malgrat que ofereix un dubte ètic en el cas de les obligacions de l'Estat, que poden òbviament anar destinades al ministeri de Defensa. De l'altra, s'atorga crèdit a aquells que difícilment n'obtidrien en altres bandes, atès que no disposen ni d'aval, ni d'hipoteques ni de possibles pignoracions. En aquest cas, els préstecs —que sempre es destinen a la producció i mai al consum— són garantits pels mateixos promotors de l'activitat que es posa en marxa i per la supervisió tècnica que ofereix la banca prestadora. Cal dir, però, que l'experiència demostra que el percentatge de morositat sol ésser inferior a la dels crèdits avalats.

S'ha d'indicar també que les banques ètiques necessiten lògicament administradors “de l'ofici”, ja que sempre s'ha de tenir cura dels diners aliens i que, d'altra banda, tan sols d'una manera marginal es concedeixen crèdits a destinataris del Tercer Món, per tal d'evitar el problema de la devaluació. I és que el cost d'aquesta devaluació seria difícil d'assumir tant pel prestador com pel prestatari.

A CATALUNYA JA DISPOSEM D'ALGUNES OFERTES DE FINANCES ÈTIQUES

Malgrat que, com en tantes altres qüestions de solidaritat, Catalunya en particular i Espanya en general pateixen d'un considerable retard fruit de la marxa enrere que van suposar els quaranta anys de franquisme, hem de reconèixer que els anys noranta han accelerat la preocupació per temes com la cooperació al desenvolupament, el comerç just i, més recentment, les finances ètiques.

Pel que fa als fons solidaris, hem de fer referència al “Caixa Catalunya Solidari, FIM” gestionat per Caixa de Catalunya i a una variant, la targeta solidària, proposada per la Caixa de Terrassa. En l'àmbit dels fons ètics podem esmentar el

“Foncaixa cooperaci3n, FIM” promogut per La Caixa, el “Bankpyme Green Fund” gestionat per Bankpyme, el “DB Ecoinvest, FIM” que té com a dipositari el Deutsche Bank de Barcelona, i també, malgrat que és gestionat per Morgan Stanley des de Madrid, el “Fondo Ético, FIM” promogut per Interm3n-Oxfam. Cal dir, però, que és aquest darrer l’únic que ha estat autoritzat per la “Comisi3n Nacional del Mercado de Valores” per utilitzar el qualificatiu d’ètic, cosa que, d’altra banda, correspon bastant a la realitat tenint en compte que una anàlisi detallada de les inversions dels fons restants ens planteja seriosos dubtes sobre les qualitats socials i mediambientals de la seva cartera de valors. També és bo de saber que, a les Illes Balears, la Caixa de Pollença —també coneguda com a Caixa Col3nia— ha creat un compte a termini de caràcter ètic que ha representat una proposta pionera en aquest àmbit.

De bancs ètics, en el sentit a què ens hem referit abans, no n’hi ha encara a Catalunya, però sí que cal esmentar que l’entitat Oikocredit Internacional, una cooperativa de crèdit amb seu a Holanda però amb establiments arreu del món, va obrir el gener de l’any 2000 una oficina de representaci3n a Barcelona amb el recolzament de diferents ONG catalanes encapçalades per Setem. Igualment s’ha de fer esment a l’associaci3n FETS, nascuda l’estiu de l’any 1999 i promoguda per un conjunt de fundacions, entitats i cooperatives catalanes, que avui superen la cinquantena i que tenen com a prop3sít la promoci3n d’una banca ètica, d’altres instruments financers de caire ètic i solidaris de l’estil dels esmentats més amunt i també serveis d’assessorament. A hores d’ara, s’estan duent a terme diferents estudis econòmics, jurídics i comercials per tal d’assegurar la viabilitat del projecte.

Hi ha, encara, d’altres iniciatives a esmentar tant pel que fa a operacions de passiu —dip3sít de diner— com d’actiu —préstecs. El cas Coop 57, que data de 1995, resulta ben suggerent, ja que es tracta d’una cooperativa de serveis financers que

permet invertir els seus estalvis a tots aquells que s’adhereixin a la cooperativa amb la seguretat que es destinaran a projectes de caire cooperatiu i social d’altres socis de la mateixa entitat.

Pel que fa a altres possibilitats de préstec per part d’aquells que tenen dificultats per accedir al crèdit convencional, cal encara referir-se a tres opcions més. En primer lloc, a Acci3n Solidària Contra l’Atur, creada l’any 1988, que es finança gràcies a les aportacions que realitzen els seus socis a fons perdut i que atorga crèdit sense interès a aquells aturats que disposin d’un projecte empresarial viable. En segon lloc, a la Fundaci3n Internacional de la Dona Emprenedora (FIDEM), que des de 1998 concedeix préstecs a aquelles dones que presentin un pla d’empresa que hagi rebut l’opini3n tècnica favorable del Servei d’Autoempresa del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. I, en tercer lloc, a la Fundaci3n Un Sol M3n, nascuda l’any 2000 i que manté tres línies d’activitat vinculades al microcrèdit, destinades respectivament a emprenedors individuals, a grup d’emprenedors i a entitats d’inserci3n laboral. A més a més, est3n la seva acci3n creditícia a països del Tercer M3n, situaci3n que ja hem assenyalat abans que és excepcional però que en aquest cas és viable, atès que els recursos provenen de beneficis prèviament assignats per la Caixa de Catalunya a la seva obra social, de la qual la Fundaci3n Un Sol M3n és un dels instruments.

Aquest és, en resum, el moment actual d’un projecte que ha anat prenent cos en els darrers anys, tant a Catalunya com a la resta d’Espanya, i que ha de significar la resposta individualitzada dels ciutadans als excessos financers. Aquesta resposta, però, no pot pas ésser única i cal que s’acompanyi d’altres de caire polític i social que lògicament han de superar l’àmbit estatal i que també es van proposant de mica en mica: les taxes damunt de l’especulaci3n financera —entre elles la ja famosa taxa Tobin—, la desaparici3n dels paradisos fiscals, els codis de conducta bancaris, l’estricta regulaci3n borsària, la cancel·laci3n del deute extern, etc.

La conjunció de totes aquestes accions permetrà l'aparició d'un nou quadre d'actuació financera que, juntament amb urgents transformacions en altres sectors de l'economia i de les estructures polítiques, ens hauran de permetre avançar cap a "un altre món possible", aquest que tant demanen un bon nombre de moviments socials.

ARCADI OLIVERES I BOADELLA (Barcelona, 1945) és professor titular del departament d'Economia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona. Actualment, és també president de Justícia i Pau.